

Ks. Paweł Lewandowski, *Godziwe utrzymanie prezbiterów diecezjalnych w Polsce, Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2019, ss. 390*

Kwestie finansów, zasobności portfela, stanu posiadania, stopy życiowej to zagadnienia, które często i regularnie pojawiają się w debacie publicznej, rozumianej zarówno w skali mikro – bezpośrednie rozmowy w kręgu rodziny, przyjaciół i znajomych, jak i makro – publikacje medialne oraz dyskusje we współczesnych środkach komunikacji społecznej. Nawet bez szczególnie wnikliwej i uważnej analizy – a wręcz niejako przy pierwszym spojrzeniu – nie sposób nie zauważyć, iż w debacie tej, w naszych polskich realiach, obiektem zainteresowania cyklicznie stają się dochody i środki materialne pozostające do dyspozycji księży, czy też szerzej – osób duchownych. W tym konkretnie przypadku nader często dyskusja ta przybiera bardzo emocjonalny charakter, a argumentacja w niej używana odwołuje się do dość mętnych, często niezweryfikowanych albo nieweryfikowalnych danych lub stereotypów i mitów, które raz wprowadzone do publicznego obiegu już od dawna żyją w nim swoim życiem i jak się okazuje, mają się całkiem dobrze, skoro tak chętnie i często są przez niektórych przywoływane jako „świadek koronny” słuszności ich racji.

Ze względu na wyżej nakreślony kontekst ze szczególną atencją należy przyjąć ukazanie się na rynku wydawniczym następującej pozycji książkowej: *Godziwe utrzymanie prezbiterów diecezjalnych w Polsce*. Jest to publikacja ks. dra Pawła Lewandowskiego, wydana w 2019 r. nakładem Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Autor publikacji jest kapłanem diecezji tarnowskiej, sędzią audytorem tamtejszego Sądu Diecezjalnego, a jednocześnie asystentem Katedry Kościelnej

Prawa Publicznego i Konstytucyjnego w ramach Instytutu Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Monografia ta jest owocem badań i refleksji naukowej, jakie Autor podjął, opracował i z wyróżnieniem obronił w ramach swojej rozprawy doktorskiej.

Punktem wyjścia całości rozważań jest założenie, iż prawo do godziwego wynagrodzenia jest jednym z najbardziej podstawowych praw człowieka i jako takie przysługuje ono również duchownym. Autor już na wstępie pokrótce wyjaśnia i uzasadnia dobór terminologii użytej w tytule. Wskazuje na motywy, dla których w monografii traktuje o „godziwym utrzymaniu” a nie „godziwym wynagrodzeniu”; nadto wyjaśnia, iż przedmiot jego badawczego zainteresowania skupia się na godziwym utrzymaniu prezbiterów diecezjalnych w Polsce, a nie dotyczy całości polskiego duchowieństwa oraz określa szczegółowe problemy badawcze. Charakterystyczna dla Autora terminologiczna precyzja uwidoczniła już w samym tytule i zarysowana we wstępie, zyskuje swe dalsze uszczegółowienie i rozwinięcie w części zasadniczej monografii.

Ks. Lewandowski – do czego zdążył już przyzwyczaić w swoich wcześniejszych publikacjach (por. np. *Kompetencje biskupa diecezjalnego dotyczące środków społecznego przekazu w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i polskim pokodeksowym ustawodawstwie partykularnym*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2015) – proponuje, aby problematykę badawczą przedstawić w trzech rozdziałach.

Pierwszy z nich ma charakter wprowadzający. Autor skupia się najpierw na eksplikacji podstawowych pojęć, którymi są: „prezbiter diecezjalny” oraz „godziwe utrzymanie”. Warto podkreślić, iż niejako w drodze do zdefiniowania terminu „prezbiter diecezjalny” ks. Lewandowski przedstawia cenną, przekrojową analizę pojęcia „prezbiter” ujętą w kluczu biblijno-patrystycznym oraz teologiczno-kanonicznym. W analizie tej nie brak odniesień zarówno do źródeł biblijnych, tekstów Ojców Kościoła, jak i do prawodawstwa Kościoła powszechnego – aż do Kodeksu Jana Pawła II włącznie. Tak nakreślone tło jest o tyle cenne, iż w jego kontekście łatwiej potem

zrozumieć zauważone trudności ze zdefiniowaniem pojęcia „prezbiter diecezjalny”. Równie wnikliwa i wszechstronna jest też analiza pojęcia „godziwe utrzymanie”. Także w tym przypadku Autor wykazuje się biegłością w znajomości zagadnienia, wskazuje na konieczną do uwzględnienia siatkę pojęciową ze szczególnym akcentem kładzionym na użycie takich terminów jak: *sustentatio* (utrzymanie) i *remuneratio* (wynagrodzenie). Nie można nie zauważyć, iż Autor nie ogranicza się w pierwszym rozdziale jedynie do wyjaśnienia najistotniejszych pojęć, ale podejmuje się także zadania określenia teologicznych, a następnie kanonicznych podstaw prawa do godziwego utrzymania. Podobnie jak w już w/w obszarach, także w tym wypadku, Autor prowadzi swoją myśl jasno, klarownie, a do poszczególnych zagadnień i kwestii podchodzi w sposób uporządkowany i pogłębiony. Cennym dopełnieniem całości rozważań podjętych w tymże rozdziale jest podsumowanie, w którym Autor syntetyzuje i porządkuje wszystkie zasadnicze ustalenia i wnioski, co z kolei stanowi dobry punkt wyjścia do lektury kolejnej części monografii.

W ramach rozdziału drugiego ks. Lewandowski podejmuje się trudu opracowania problemu godziwego utrzymania prezbiterów diecezjalnych według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. W pierwszej kolejności – z uwagi na uprawniająco-zobowiązujący charakter podstaw, na których oparte jest prawo prezbiterów diecezjalnych do godziwego utrzymania – Autor zajmuje się kwestią określenia podmiotów zobligowanych do zabezpieczenia realizacji tegoż prawa wskazując przy tym na dwie kategorie osób, a mianowicie – na wiernych chrześcijan oraz na biskupa diecezjalnego. Zarówno w przypadku charakteryzowania odpowiedzialności wszystkich wiernych chrześcijan, jak i w odniesieniu do obowiązków biskupa diecezjalnego Autor nie poprzestaje wyłącznie na przywołaniu stosownych kanonów Kodeksu Jana Pawła II, które *explicite* lub *implicite* odnoszą się do tego zagadnienia. Dodatkowo kreśli pewien rys historyczny, w którym – oprócz zasygnalizowanych tylko odniesień biblijnych czy patrystycznych – istotną rolę pełnią nawiązania do Kodeksu z 1917 r. oraz do dokumentów *Vaticanum II*, co niewątpliwie ułatwia zrozumienie *mens* i *ratio legis*, jakie towarzyszyły Prawodawcy

kościelnemu i finalnie zaważyły na przyjęciu takich a nie innych rozwiązań w obowiązującym obecnie stanie prawnym. Po określeniu podmiotów zobligowanych do zabezpieczenia prawa do godziwego utrzymania Autor przechodzi do opisu podstaw prawnych, na których opiera się uprawnienie prezbiterów diecezjalnych do takiego właśnie utrzymania. Wskazuje przy tym na stosunek inkardynacji oraz na czasowe pełnienie służby na rzecz określonego Kościoła patrykularnego. W dalszej kolejności ks. Lewandowski zajmuje się kwestią realizacji przez prezbiterów diecezjalnych prawa do godziwego utrzymania; w tym kontekście wskazuje najpierw na wezwanie do prostoty życia, następnie – na formy godziwego utrzymania i wreszcie – na rozporządzenie własnym majątkiem spadkowym na wypadek śmierci. W tej części opracowania szczególnie cenne wydają się być wyjaśnienia co do zasad przyjmowania przez prezbiterów ofiar mszalnych – zwłaszcza te, które odnoszą się do ich wysokości, a także do częstotliwości celebrowania Eucharystii – gdyż właśnie w tej materii wyobrażenia przeciętnego „laika” dużo częściej bazują na rozpowszechnionych mitach niż na jakichkolwiek rzetelnych podstawach. W tym miejscu monografii czytelnik – zwłaszcza ten nie będący duchownym i często niezaznajomiony z fachową terminologią – ma możliwość zapoznania się z takimi pojęciami jak *binacja*, *tryncja*, a także intencje mszalne zbiorowe czy tzw. ofiary *iura stolae* oraz z zasadami ich aplikacji. Z kolei z perspektywy prezbitera, czy też szerzej – osoby duchownej, bardzo interesujące są dalsze rozważania Autora, w których odnosi się on do zaleceń powołania instytucji na rzecz utrzymania i zabezpieczenia socjalnego duchownych. Pod koniec rozdziału drugiego Autor traktuje również o kwestii ochrony i obrony prawa do godziwego utrzymania, co związane jest szczególnie z kwestią ewentualnej utraty urzędu kościelnego. Analogicznie jak w przypadku pierwszego rozdziału, także i niniejsza część monografii została opatrzona syntetycznym, uporządkowanym i przejrzystym podsumowaniem.

W rozdziale trzecim ks. Lewandowski dotyka problemu godziwego utrzymania prezbiterów diecezjalnych, przy czym tym razem czyni to na bazie i w odniesieniu do polskiego ustawodawstwa partykularnego. Obfity materiał źródłowy stanowiący podstawę dla rozważań tej

części został przez Autora uporządkowany wg klucza zastosowanego już w drugim rozdziale, co samo w sobie stanowi niewątpliwą pomoc i zaletę, gdyż w łatwy sposób pozwala zestawić oraz dostrzec, czy i na ile wymogi a także zalecenia kościelnego Prawodawcy powszechnego znajdują swoje przełożenie, odzwierciedlenie i uszczegółowienie w ustawodawstwie poszczególnych kościołów partykularnych w Polsce. Bezdyskusyjnie największym atutem tej części monografii jest to, iż Autor podjął się trudu mrówczej pracy zgromadzenia, a następnie usystematyzowania i opracowania materiału, po który trzeba było sięgnąć do bardzo licznych, rozproszonych, niejednorodnych i nierzadko trudno dostępnych źródeł. Jednakże to żmudne dzieło, wykonane wręcz z benedyktyńską cierpliwością i dokładnością, przyniosło podziwu godny efekt. Dzięki wysiłkowi Autora czytelnik nie tylko ma możliwość zaznajomić się, jak obecnie – zarówno na poziomie Konferencji Episkopatu Polski, jak i w poszczególnych diecezjach – uregulowano kwestie zobowiązania do zabezpieczenia godziwego utrzymania duchownych przez wszystkich wiernych oraz biskupa diecezjalnego, a także określono sposób korzystania przez prezbiterów diecezjalnych z tegoż uprawnienia, ale nadto może zidentyfikować oraz zrozumieć przynajmniej niektóre przyczyny zaistnienia i funkcjonowania dość zróżnicowanych rozwiązań szczegółowych w konkretnych obszarach, w zależności od uwarunkowań – głównie historycznych – panujących w danej diecezji. Kolejną zaletą publikacji, uwidaczniającą się właśnie podczas lektury trzeciego rozdziału, jest to, iż ks. Lewandowski nie ogranicza się wyłącznie do opisu określonego *status quo* panującego obecnie w polskich diecezjach, jeśli chodzi o godziwe utrzymanie prezbiterów diecezjalnych. Autor ma również odwagę do wyrażenia krytycznych ocen i nazwania po imieniu określonych braków zauważalnych w rozwiązaniach funkcjonujących w Kościele w Polsce. Wskazuje np., iż żaden z ustawodawców partykularnych w naszym kraju nie ustanowił instytucji na rzecz utrzymania duchownych. Jednocześnie zauważa, że odpowiedzialność za powołanie do istnienia instytucji na rzecz socjalnego zabezpieczenia duchownych – co zgodnie z zamysłem Prawodawcy powszechnego miało być przedmiotem troski konferencji biskupów

– zostało przez Konferencję Episkopatu Polski scedowane na barki poszczególnych biskupów diecezjalnych. Podobnie jak w dwóch poprzednich rozdziałach, także i ta część monografii opatrzona jest zwięzłą i klarowną syntezą.

Dopełnieniem i swoistym ukoronowaniem całości trudu i dzieła Autora jest zakończenie w formie wniosków *de lege lata* i *de lege ferenda*. Ich treść jednoznacznie wskazuje, iż ks. Lewandowski gruntownie przemyślał, kompleksowo opracował i bardzo dobrze przedstawił problem, jaki uczynił przedmiotem swojego badawczego zainteresowania. Nic więc dziwnego, iż niniejsza monografia została wyróżniona przez Prezesa Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Lublinie jako najlepsza praca naukowa na terenie Lubelszczyzny w 2019 r. Warto też zauważyć, że w publikacji, w formie aneksu, zamieszczono autorskie tłumaczenie *Dekretu o rekursie odnoszącym się do zgodności pomiędzy prawem partykularnym a normą kodeksową*, który to dekret ks. Lewandowski przełożył z języka angielskiego. W końcu należy podkreślić, iż bogata, kilkudziesięciostronicowa bibliografia sama w sobie stanowi cenny element tej pozycji wydawniczej.

Spoglądając całościowo na oddaną do rąk czytelnika publikację ks. dra Pawła Lewandowskiego można bez wątpienia stwierdzić, iż jest to kompleksowe, bardzo dobrze przygotowane, logicznie i metodologicznie bez zarzutu przeprowadzone naukowe opracowanie problemu godziwego utrzymania prezbiterów diecezjalnych w Polsce. Z całą pewnością publikacja ta dostarcza wiele cennych danych i argumentów do rzeczowej i rzetelnej debaty na temat wynagrodzenia i utrzymania znaczącej części, a właściwie większości polskiego duchowieństwa, chroniąc tą dyskusję przed grzęźnięciem w ślepych zaułkach rozmaitych mitów, stereotypów i półprawd oraz kierując na zdecydowanie bardziej konstruktywne, bo kompetentne tory.

ks. Andrzej Kumor
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II